

JÕGEVA SORDIKASVANDUSE TOIMETISED Nr. 70

SEEMNEKARTUL LOOTUSRIKKA EKSPORTAINENA

JUL. AAMISEPP

JÕGEVA SORDIKASVANDUSE KARTULI, JUUR-,
JA KAUNVILJADE OSAKONNA JUHATAJA

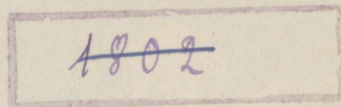

EESTI KARTULIKASVATAMISE ÜHINGU VÄLJAANNE

ÄRATRÜKK „KONJUNKTUURIST“ NR. 16, 1936. A.

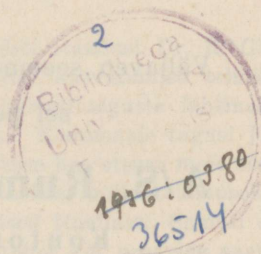
JÕGEVA SORDIKASVANDUSE TOIMETISED Nr. 70

SEEMNEKARTUL LOOTUSRIKKA EKSPORTAINENA

JUL. AAMISEPP

JÕGEVA SORDIKASVANDUSE KARTULI, JUUR-,
JA KAUNVILJADE OSAKONNA JUHATAJA

EESTI KARTULIKASVATAMISE ÜHINGU VÄLJAANNE

ÄRATRÜKK „KONJUNKTUURIST“ NR 16, 1936. A.

Seemnekartuli kasvatamise ja turustamise küsimustes
annab juhtnööre

Eesti Kartulikasvatamise Ühing

Tallinnas, Pikk t. 40, tel. 464-26.

Seemnekartuli põldude tunnustamiseks võtab E. K.
Ühing ülesandmisi vastu 20. juunini.

Väljaveo seemnekartulite vastuvõtmine algab sügisel
peale kartulite ülesvõtmist

A/S. Rumberg, Tuberg ja Ko

Kontor: Tallinn, S. Kloostri 22/18
tel. 438-45 ja 438-43.

Seemnekartulite laod: Põhja Puistee 17.

1. Meie kartulite väljavedu.

Kui meil enne majanduskriisi algust (1925 kuni 1929. a.) veeti aastast välja läbistikku

242 015 kv. söögikartulit, on see nüüd (1930 kuni 1934. a.) riikide autarkiliste püüete tagajärjel langenud 132 430 kv., seega ligi poole võrra, eriti viimaseil aastail.

Meie söögikartuli turgudeks olid peamiselt Soome, Rootsi, Inglise, kuhu läks ca 75% kogu ekspordist, kuid kõik nad asusid 1930 a.

hindade jne. kohta, levitades samal ajal ka vastavaid sorte põllumeeste hulgas. 1931. a. jaanuaris otsustas E. Kartulikasvatamise Ühing asuda seemnekartuli ekspordi tegelikule teostamisele, saates esialgseks tutvustamiseks Välisministeeriumi kaudu Vahemereäärseis riikidesse meie seemnekartuliproove postpakides. Pea kõikjal, kust saadud teateid, osutusid meie seemnekartuliproovid õige headeks; eriti kiitva otsuse andis Itaalia taimehaiguste katsejaam Roomas. Järgmisel

Seemnekartuli põldude tunnustamine

Vasakul: E. K. Ü. esimees tunnustamisprotokolli koostamas

Paremal: E. K. Ü. sekretär seemnekartuli-põllul

alates kaitsma oma sisemaist kartulikasvatust võrdlemisi kõrgete tollidega. Muidugi pidurdas see õige tunduvalt meie kartuli väljavedu. Selge oli, et söögikartuli eksport ei saa meie kartulisaagi ülejääkide realiseerimisel etendada enam kuigi tähtsat osa, vähemalt lähemal aastakümnel. Juhuslikke müügivõimalusi võib olla ka tulevikus, kui mõnes riigis kartulisaak on äpardunud, kuid sellel ei saa põhineda meie kartulikasvatus.

Majanduskriisi raskemal ajal hakkas meil söögikartulite ekspordi asemel kujunema välja seemnekartulite väljavedu. Enne seda oli Jõgeva Sordikasvandus teinud juba 8 a. (1923—30) eeltöid küsimuse lähemaks selgitamiseks, hankides selleks teateid meie välisesindajate kaudu turgude, sortide,

aastal saadeti Itaaliast Dr. R. Gigante meie seemnekartuli kasvatamise tehnika ja meil esinevate kartulihaiguste lähemaks tundmaõppimiseks. Kodumaale tagasi jõudnud, andis eriteadlane hea otsuse meie seemnekartuli kvaliteedi kohta, mille tulemuseks olid rohked tellimised Itaaliast. Samuti sai E. Kartulikasv. Ühing kui proovide saatja tellimisi ka Hispaaniast, Portugalist jne. Kahjuks ei olnud meil esialgu anda kuigi palju seemnematerjali, nõudmised ületasid tagavarad mitmekordselt. See häda on kestnud käesoleva ajani, kuna meil ei ole olnud senini võimalust koguse suhtes rahuldada välismaisi nõudmisi tarvilisel määral.

Meie seemnekartulite ekspordi näitavad järgnevad arvud:

1931 a. — proovide saatmine
 1932 a. — 1 328 kv.
 1933 a. — 5 760 „
 1934 a. — 11 474 „
 1935 a. — 23 606 „

Väljaveetavad kogused ei ole ju meie kartulitoodangu juures kuigi suured, kuid selle põhjused on juba mainitud. Teisest küljest näitavad samad arvud, et eksport on arenenud järjest tõusu suunas, millega siin alatud töö on rajatud õigele alusele.

Väljaveetavate sortide suhtes ei ole meil olnud suurt valikut. Ainult paar sorti, majesteet ja varane kollane, mis oma suure saagi ja vähenõudlikkuse tõttu on levinud meie põllumeeste hulgas, võisid tulla arvesse seemnekartulina. Väljaveetud kogusest langeb ca 80% majasteedi, 15% varase kollase ja ülejäänud 5% teiste sortide arvele.

Riikidest, kes meie seemnekartuleid on 4 viimase aasta jooksul tarvitanud kõige enam, seisab esikohal Itaalia, kuhu senisest kartulikogusest on eksporditud 63%; teemale järgneb Hispaania (22%), Portugal (5%) ja Palestiina (4%), kuna ülejäänud 6% on juhitud mitmesse riiki, nende seas ka Lõuna-Ameerikasse.

Kuna nüüd E. Kartulikasvatamise Ühing algatas tegelikult seemnekartuli ekspordi ja tema kaudu 1931/32 a. ostutehingud ka teatud määral toimusid, tuli ühingul sellest hiljem loobuda mõningail põhjusil ja asja äriline külg anda A/S Rumberg, Tuberg & Ko-le, kes oli meie suurim ja soliidsem eksportfirma omal alal. Viimane on oma ülesandega tulnud hästi toime, ehkki eksportöriil on uue kaubaartikli sissetootamine kaugete turgude tõttu seotud suure riisiko ja kahjudega.

Seoses sellega tekib küsimus, kuivõrd stabiilne on see eksportala ja millele see põhineb?

2. Mis põhjustab seemnekartulite ekspordi ja importi. Teatud maade seemnekartuli impordi vajadus põhineb kartulitaimede füsioloogilistel ja teisil põhjusil seoses erinevate kliimategureiga eksport- ja importmais.

Kartuli kodu on Tšiilis ja Chiloe saarel, kus ookeani tõttu kliima on jahe ja rohke

õhuniiskusega. Kui nüüd kartul satub kuiva ja sooja kliimaga maale, kutsub see esile tema füsioloogilises tegevuses teatud rikked (ökoloogiline kidunemisteooria), mis kujuneb kidunemishaiguseks ja mis edasi pärandatakse seemnemugulatega. Teispoolt kinnitatakse, et kartuli kidunemishaiguse põhjuseks on tundmata aine viirus, mida mitmesugused putukaliigid (lehetäid) kannavad haigelt taimelt tervele.

Lõunapoolseis mais esineb üks kui teine põhjus intensiivselt, sest seal on kliima kuiv ja kuum ning rohkesti putukaid viiruse edasikandmiseks.

Põhjapoolseis mais, nagu Eestis, on seisukord vastupidine, õhk jahe, niiske ja selliseid putukaid võrdlemisi vähe. Seepärast näeme, et Eestis on kartul kidunemis- ehk viirushaigusest vähe tabatud. Teatud kidunemishaigused, nagu keerdlehesus, pukett-haigus, meil ei esine üldse, kuna siin võib oma seemnest kasvanud kartulil leida vaid mosaiik- ja viirikhaigust ja sedagi vähe.

Kuna lõunapoolseis mais kartul kiduneb võrdlemisi kiiresti ühel või teisel põhjusel, ei saa seal kuigi kaua kasustada oma seemnekartulit, see degenerereerub seal umbes 1—3 a. jooksul. Seepärast on soojema ja kontinentaalkliimaga riigid sunnitud oma seemnekartulit vahetama ja uuendama kas igal aastal või 2—3 a. järele, sest oma seemnest kasvanud kartulitaimed on kidurad, haiglased ja annavad väikese saagi. See vastu on aga põhjapoolseist maist toodud värske seeme terve ja annab esimesel aastal suure saagi. Eesti kliima on seemnekartuli kasvatamiseks väga soodus, mis ongi aluseks meie seemnekartuli kultuuri ja ekspordi edukaks arendamiseks. Kui siin arvestada asjaolu, et nõudmine seemnekartuli järele on alatine, pidev, loob see nende ekspordiks stabiilsema aluse, kui seda võib olla söögikartuli väljaveol.

3. Seemnekartulite sissevedajad riigid. Seemnekartuleid vajate maade hulka kuuluvad Kesk- ja Lõuna-Euroopa riigid, nagu Helveetsia, Austria, Belgia, Prantsuse, Portugal, Hispaania ja Itaalia. Ka Lõuna- ja Lääne-Saksa ning Inglise on sunnitud sageli

uuendama oma seemnekartuleid, kuid nende varustajaks on oma riigi põhja- ja idapoolsed-osad (Ida-Preisi, Šoti). Skandinaavia ja Balti riigid ei vaja seemnekartulite värskendamist väljaspoolt.

Peale Euroopa riikide veavad seemnekar-

nagi oleme eksportinud söögikartulitena, sest kahtlemata impordivad nimetatud 2 riiki neid ka mujalt. Edasi on teada, et Itaalia iga-aastane seemnekartuli tarvitus on 150 000 kv. Seega võime praegu julgesti konstateerida, et meil karta ei ole turupuudust.

Väljaveo seemnekartuli „Varajase kollase“ sortimine Tallinna ladus

tuleid sisse suuremal või väiksemal määral Palestiina, Egiptus, Alžeeria, Maroko, Lõuna-Aafrika Unioon, mitmed Lõuna- ja Kesk-Ameerika riigid, nagu Brasiilia, Venezuela, Uruguay, Kuuba, P.-Am. Ühendriikide lõunapoolsed osariigid j. t.

Kui palju üks või teine riik tarvitab igal aastal seemnekartuleid, selle kohta puuduvad andmed, kuid see arv ulatub kahtlemata mitme milj. kv-ni. Täpsamaid andmeid on Hollandi seemnekartuli ekspordi kohta Belgiasse ja Prantsusse:

	Belgiasse	Prantsusse
1931.	518 340 kv.	321 630 kv.
1932.	406 840 kv.	459 210 kv.
1933.	369 950 kv.	320 980 kv.

Seega vajab kumbki neist kahest riigist aastas enam seemnekartuleid, kui meie ku-

4. Varustajad riigid.

Edasi on kahtlemata huvitav teada, kes senini on varustanud teisi maid seemnekartulitega. Siin kuulub esimene koht Hollandile, järgmine Šotile, Kanadale j. t. Esimene neist on eksportinud seemnekartuleid:

1930.	746.800 kv.
1931.	1.064.600 kv.
1932.	1.090.390 kv.
1933.	716.830 kv.
1934.	1.121.200 kv.

Seemnekartuli eest saab Hollandi igal aastal ca 10 milj. kr, mis vastab ligikaudu meie või ekspordi väärtusele. Peale selle veab nimetatud maa ka rohkesti söögikartuleid teistesse riikidesse.

Teiste varustajate kohta puuduvad täpsamad andmed, kuid see on, arvestades tunnus-

tatud seemnekartulipõldude arvu, kaunis suur. Algajate hulgas on peale Eesti veel Poola ja Läti. Viimane algas meie eeskujul eelmisel sügisel seemnekartuli ekspordiga Prantsusse, kuhu saadeti proovina 50 kv. Suurema koguse jaoks puudus veel seemnematerjal.

Poola tegi algust meiega pea ühel ajal, suunates oma eksporti samuti Prantsusse, kuid nähtavat edu neil veel ei ole. Täienduseks siia juurde olgu märgitud, et kõik need maad asuvad meist lõuna pool, seepärast esineb seal enam viirushaigusi, mis sunnib sealseid kasvatajaid kulutama suuri summasid haiguste tõrjele, mis aga meil langeb miinimumi.

5. Soodsaid eeldusi seemnekartulikasvatuse laiendamiseks Eestis.

Kliima kartulikasvatuseks on meil kõigiti soodus, vast parimaid maailmas. Sellist maad, kus puuduvad viirushaigused üldse, peagu ei olegi. Samuti puudub meil kartuli vähkhaigus, mis võimaldab takistamata kasvatada tähendatud haiguse suhtes mitte-immuunseid sorte. Nagu teada, on valdav enamus seemnekartuliturul nõuetavaist sortidest vastuvõtlikud vähkhaigusele. Kuna Hollandis ja Saksas esineb vähkhaigus kohati väga rohkesti, siis mõjub see kahtlemata nende sortide ekspordile, mis põevad nimetatud haigust, sest importmais on kartulivähk senini puudunud pea täiesti. Holland ja Saksa püüavad nüüd suurema hooga kasvatada selliseid sorte, mis on immuunsed vähja suhtes. Kuid vanu sorte ei ole võimalik kohe asendada uutega, seepärast kestab ka nõudmine esimeste järele edasi.

Edasi ähvardab Hollandit ja Saksat juba käesoleval aastal kartuli- ehk koloraadomardikas (*Leptinotarsa decemlineata*) kes möödunud sügisel oli vaid 20—25 km. kaugusel nimetatud riikide piiridest. Kartulimardika hädaoht on vähkhaigusest mitu korda suurem, sest selle ees ei ole ükski sort leidnud armu. Mardikast saab küll teatud mürkainete pritsimisel jagu, kuid see teeb kartulikultuuri palju kallimaks.

Tema suvine edasitung on ca 100—150 km. Nii on tõenäoline tema ületulek tänavu Hollandisse ja Saksa. Muidugi ei julge seetõttu importmaad sealt enam tellida seemnekartuleid. Meil ei ole tema ilmutumist niipea karta, möödub vähemalt 20 aastat, kuni kartulimardikas jõuab meieni, sest tulles põhja-poolse väheneb tema sigivus ja edasitungi aktiivsus. Karta on aga tema varemata tulekut laevadega, mis väljuvad sadamaist (Põhja-Prantsuse, Belgia), kus ta on leidnud juba kindla pinna. Sellele hädaohule tuleb juba käesoleval suvel juhtida järelevalveorganite tähelepanu.

Õnneks ei ole meil seemnekartulikultuur kallis, sest tööjoud, maahind on siin võrreldes teiste riikidega õige odav. Peale selle teeb nende kultuuri meil veel odavaks viirushaiguste ja kahjurite vähene esinemine või täielik puudumine. Seepärast võime julgesti võistelda maailmaturul seemnekartulihindade suhtes Hollandi ja teiste riikidega, olles ses suhtes isegi võistlemata.

Edasi teame, et seemnekartuliturulei saa tulla juurde kuigi palju uusi võistlejaid, sest kliimatingimused ei võimalda neid toota igal pool. Kuna karjamajanduse alal meist lõunapool asuvad riigid on õige tunduvalt soodsamais tingimustes (soojem kliima jne.), võivad nad toota võid, liha ja mune, meist palju kergema vaevaga. Seepärast võib arvata, et hinnad siin ei lange alla tootmiskulude mis sunnib riigikassa abistamist selle eriala püstitamiseks.

Pea kõikides importmais seemnekartul ei käi sisseveotolli alla, nagu see kehtib praegu söögikartulite sisseveo alal. Seega on need põhialused märgitud, mille poolest meie oleme praegu teatud määral teistest seemnekartulite tootjatest soodsamais tingimustes.

Vaatleme milliseid väljavaateid seemnekartulikasvatus võib talumajanduse seisukohalt pakkuda põllumehele:

6. Riisiko puudumine.

Seemnekartulikasvatuseinõua põllumehelelt käitiskapitali suurenemist peagu sugugi. Muidugi on kapitaliküsimus iga

uue tootmisala juurdevõtmisel väga tähtis, kuid siin langeb see pea täielikult ära, sest nende tootmine ei nõua uute kapitalide investeerimist. Seemnekartuleid saab toota samade vahenditega, mis leiduvad praegugi kartulikasvatuseks meie talundis. Puhtasordilise seemnekartuli algmaterjali ostmiseks on vaja ainult väikest summat.

Edasi selgub, et seemnekartulihind vastab alatitootmiskulule, õigem, isegi ületab selle väga sageli. Meil, kus veel käsil selle ala sisetöötamine välisurgudel, on juba praegugi seemnekartulihind ületanud ca 50% söögi-kartulihinna. Kuid on kindlasti loota, et eeloleval sügisel hinna vahe tõuseb veel kõrgemale, sest senini maksti välisurgudel meie seemnekartuli eest ca 20—25% vähem kui hollandi ja saksa seemnest, millistel juba kindel nimi.

Muidugi kõiguvad hinnad aastate ja sortide järgi. Kõige kõrgemat hinda makstakse halbadel aastail, mil teisis eksportmaisa saak on äpardunud; samuti hinnatakse varasemaid sorte (Duke of York, Juli) kõrgemalt, hilisemaid — madalamalt.

Seemnekartulite kasvatuse on seotud äärmiselt väikese riisikoga. Riisiko seisab tulevikus selles, et mõnesuguseil põhjusil võib ühe või teise sordi hind tavaliselt tasemelt langeda või puudub nende järele nõudmine. Selline nähtus on tulnud ette Saksas ja Hollandis, kus neid toodetakse palju ning mõne sordi tagavara ei ole suudetud realiseerida vastava hinnaga. Kuid senini ei ole meil olnud anda nii palju, kui välisurg on nõudnud. Kuid kui meil peaksid ilmnema sellised nähtused, ei vapusta see veel meie majapidamist, sest kari suudab kõiki ülejääke kasustada otstarbekalt. Hollandis, Saksas j. m. on vastavais majapidamises 50% põllupinnast seemnekartuli all; muidugi võib seal müügivõimaluste puudumine tuua majapidamisele raskusi. Praegu ei ole meil näha ette selliseid raskusi, seepärast puudub ka riisiko.

Seemnekartulit saab juba sügisel realiseerida puhta raha eest. Väga oluline on, et põllumees saaks juba sügisel realiseerida oma kartulisaaki

ilma kinnikatmise kuludeta lähemas raudteejaamas puhta raha vastu. Meil harilikult algab nende vastuvõtmine tavaliselt juba oktoobris ja kestab novembris. Kui ilmad lubavad ja hinnad on vastuvõetavad, ostetakse neid ka talvekuul.

Vaevalt on loota, et meil oleks võimalus eksportida seemnekartuleid ka kevadel, sest importmaad vajavad neid juba sügisel ja talvel.

Väljaveo seemnekartul „Majesteet“ eksportkottides

7. Senised puudused ja raskused.

Vaatleme neid puudusi ja raskusi, millega on seotud seemnekartulite kultuur meie oludes.

Kõigepealt tuleb märkida, et kärnaseid seemnekartuleid ei ole võimalikeksportida. Meil on hulk majapidamisi, kus kartul kärnub pea igal aastal; sellised talundid asuvad eeskätt kartulikasvatuse pearajoonis, kus kartul on tähtsaim müügiaine; eriti leidub palju selliseid talundeid Paldiski rajoonis. Siin võivad tulla arvesse vaid kärnakindlamad sordid, kuid praeguste seemnekartulisortide hulgas need puuduvad.

Jõgeva Sordikasvandus loodab seda pahet kõrvaldada vastava sordi turule laskmisega lähemate aastate jooksul.

Siis tuleb arvestada seda, et seemnekartulikultuur nõuab pereme-

helt, majapidamise juhilt suuremat intelligenti, sest see nõuab suuremat hoolt ja tähelepanu, kui see tavaliselt on meie talundeis. Ei ole sellist seemnekartulikasvatajat, kes laseb sordid minna segi, sordib hooletult ja ise ei suuda teha vahet võõra ja õige sordi vahel. Seemnepõldude tunnustamisel olen märkinud, et nooremad tulevad ja püüavad täita antud juhtnööre — võtavad asja tõsisemalt.

Veel peab märkima, et meil on talv karmim ja transport pikem, mida ei tunne lõunapoolsed eksportmaad. Meie ei saa talvel igal ajal kartuleid võtta vastu ja transportida; samuti on meil vedu pikem ja seotud suuremate kuludega kui Hollandis. Kuid need puudused ei suuda siiski kuigi tõsiselt pidurdada meie seemnekartuli eksporti, nagu seda näitavad tegelikud kogemused.

Seemnekartulite laadimine Tallinna sadamas

Siin saab pakkuda abi vastavate kursuste ja brošüüride kaudu.

Meil puuduvad veel omad originaalsordid, müükliseid võiksim praegu müüa välismaale. On kindel, et oma sortidega meil saab osaks suurem edu. Seda asjaolu on arvestanud ka Jõgeva Sordikasvandus ja juba 7 a. eest alanud vastavate, varajaste sortide aretustööga.

Arvatavasti on meil juba olemas vastavad sordid, kuid katsetamine ja paljundamine võtab veel mõne aasta aega, mil neid jätkub suuremal määral saatmiseks välisurgudele. Käesoleval sügisel võib saata juba esimesed proovid.

Lõpuks tuleb veel mainida, et praegusel ajal noteeritakse välisurgudel meie seemnekartulit madalamalt hollandi seemnest. See on kahtlemata ajutine nähtus ja tingitud meie seemnekartuli vähesest tundmisest välismaiste tarvitajate poolt. Aja jooksul väheneb ka seegi vahe, sest kvaliteedilt meie seeme ei ole teistest halvem.

Need raskused ei ole ülepääsmatud, sest nimetatud puudused kannavad enam-vähem möödaminevat iseloomu, arvatud välja looduslikud raskused (karm talv ja pikem transport). Selge on, et need takistused ei suuda pidurdada selle põllumajanduse eksportala väljaarenemist, milleks meil on küllalt soodsaid tingimusi.

Kui siin veel arvestada seda edu ja tun-
nustamist, mille osaliseks meie seemnekar-
tul on saanud välismaal, siis ei tohi meil olla
kahtlust tema edus ka tulevikus. Meil tu-
leb kindlal sammul minna edasi ülesseatud
sihi suunas, sest nii riigil kui rahval on sel-
lise majandusala igakülgne väljaarendamine
kõige tähtsam, mis suudab olla maailmaturul
võistlusvõimeline ilma riigikassa toetuseta.

Kuid selle sihi saavutamiseks tuleb tõm-
mata kaasa ja panna liikuma suuremaid hul-
ki, et edu oleks suurem.

8. Seemnekar- tulikasvatuse ja ekspordi korral- damise tööka- lähemas tulevi- kus.

Kuna siin on
algaastad ju-
ba seljataga
ja sellega
ühes ka tea-
tud kogemu-
sed omanda-
tud, võib nüüd juba asuda kindlama
töökava juurde, mille üldjooni püüa-
me püstitada järgnevalt.

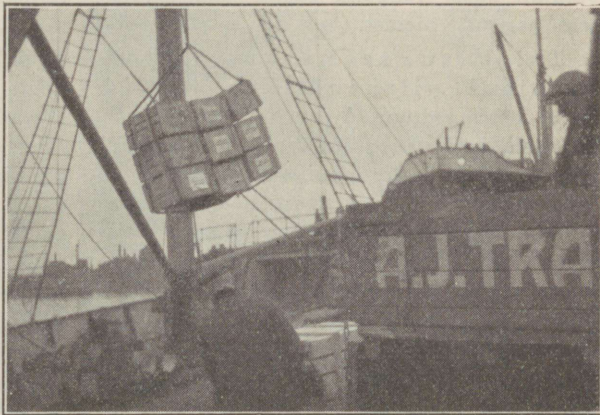
Siin tuleb näha ette kõiki teid,
mis võimaldaksid kiiremas tempos
kasustada neid võimalusi, mida mei-
le pakub praegusel ajal seemnekar-
tulite turg. Oleks andeksandmata
ülekohus oma põllumajanduse hea
käekäigu vastu, kui meie siin jääk-
sime passiivseks.

Kõigepealt tuleb tõmmata kaasa
laialdasemaid põllumeeste ring-
kondi ka Kesk- ja Lõuna-Eestis,
kus põllumuld parem ja kärnhaigust esineb
vähe. Esijoones tuleb selle piirkonna põllu-
meestele muretseda asja kohta lähemat sel-
gust, et ka nemad võiksid oma majapidamis-
sis toota eksportkõlblikku seemnekartulit.
Selleks on nad aga kohustatud kasvatama
puhtasordilisi seemnekartuleid, millise alg-
materjali muretsemise võtab enese peale E.
Kartulikasvatamise ühing. Praegu on sei-
sukord selline, et enamjagu talundis kasva-
tatakse kartulisortide segusid, millistega ei
ole kuhugi minna. Muidugi ei jätku iga soo-
vija jaoks vastaval määral seemnematerjali,
seepärast luuakse esialgu üksikud sordi-
lavad, mis varustavad ümbruskonda. Sor-
dilavade asukohtadena tuleksid arvesse põl-
lumajand. koolid, riigimõisad ja enamarene-
nud põllumehed.

On selge, et puhtasordiliste kartulite kas-
vatamine ka Põhja-Eestis ja saartel peaks
arenema veel hoogsamalt, mis on siin seem-
nematerjali hõlpsama kättesaadavuse tõttu
tunduvalt kergem.

Seoses sellega tuleb juba määrata
ette üksikute sortide levitamise
pearajoonid.

Sortide rajoniseerimine on vajalik kahel
põhjusel. Esiteks see kergendab tunduvalt
ekspordiks vajaliku seemnekartuli kokkuvõt-
mist, teiseks erinevad nõuded sortides kas-

Seemnekartuli kastide laadimine Tallinna sadamas
saatmiseks Lõuna-Ameerikasse

vuolude intensiivsuse suhtes. Suurem osa
seemnekartulina vastuvõetavaid sorte võib
kasvatada eduga vaid paremail muldadel ja
tugevamini väetatud põldudel. Need oleksid
intensiivseid kasvuolusid nõudvad sordid, ees-
kätt kõik varajased ja kollasesisulised, kuna
praegusest sortimendist lepidavad ekstensiiv-
oludega kõigepealt „majasteet“ ja väiksemal
määral ka „varajane kollane“. Samal põh-
jusel on need sordid võinud levida ka Põhja-
Eesti kehvemail muldadel. Teatud määral
hõlbustab sortide rajoniseerimine ka tunnus-
tamistööd.

Seemnekartuli paljundajad
peavad oma seemnematerjali
aeg-ajalt uuendama, värskenda-
dama.

Meie talundis kasvatatavad seemnekar-
tulisordid ei ole sageli küllaldaselt sordipuh-
tad ega ideaalselt terved. Eriti jätab soo-

vida „majesteedi“ sordipuhtus, samuti ka teistel sortidel. „Varajase kollase“ tervislik seisukord ei ole ideaalne. Alatine selektsioon peab puhastama ja tervendama kasvatatavat seemnematerjali. Ses suhtes ei tohi meie jääda maha ühestki võistlejast. Selekteeritud seemnematerjali saamise peakohaks jääb Jõgeva Sordikasvandus, kuid kohapealsed sordilavad, mis asutatakse enamarenenud põllumeeste või põllumajanduskoolide juurde, peaksid selektsioonitööd tegema ise või muretsema Jõgevalt algmaterjali, et teisel kasvatajal oleks võimalik saada oma ümbrusest paremat seemet.

Tuleb luua seemnekartulikasvatajate piirkondlikud ringid. Kuna nende kultuur ja eksport on meie põllumehele veel vähe tuntud, teatud määral isegi uudisala, on vägagi soovitatav moodustada piirkondade viisi vastavad ringid, kas olevate organisatsioonide juurde või iseseisvalt. Ring oleks omas rajoonis E. Kartulikasvatamise Ühingu kohapealseks abiorganiks, aidates täita ühingu korraldusi oma ümbruskonnas. Siin oleks nimetada selgitustöö tegemine, hoolitsemine sordilavade eest, abistamine seemnepõldude tunnustamisel ja seemnekartuli kokkuvõtmisel, igasuguste andmete kogumine jne. Tegelik elu määrab muidugi tulevikus iga ringi lähemad ülesanded ja piirid. Ringi juhivad 3—5 ümbruskonna agaramat kartulikasvatajat.

Kartuli sordiaretuse- ja selektsioonitööd tuleb jätkata meil intensiivselt. Praegu oleme sunnitud eksportima vaid välismaisi seemnekartulisorte, milliseid juba tuntakse importmaade turgudel. Nende arv ei ole kuigi suur, sest enamõuetavamad on 10—12 sorti. Välismaised sordid on aretatud välja eraisikute ja eraasutiste poolt, kes ei luba heameelega välismaalastel äritseada oma sortidega. Sel pinnal võib kergesti tekkida arusaamatusi. Kuid ka teisest küljest ei ole need sordid meile kõigiti sobivad, sest nad käruvad kergesti, nõuavad intensiivsemaid kasvutingimusi ja osalt mädanevad vihmasel suvel. Samuti on väga tähtis, et meie saaksime tulla välja oma kartulisortidega, milliseid ei ole teisel eksportmail. See asjaolu aitab omalt poolt kindlustada vast kõige enam meie

seemnekartuli minekut maailmaturul. Arvestades tähendatud tegureid, tuleb tunnistada oma originaalkartulisortide aretustööd siin esmajärguliseks vajaduseks. Kuid et praegu veel puudub võimalus eksportida oma originaalsorte kas seemnematerjali puudusel või nende tundmatuse tõttu importmais, tuleb veel hoogsalt jätkata selektsioonitööd tervislikus mõttes vanade, praegu eksporditavate sortidega, mis jätavad ses suhtes veel soovida.

Täienduseks sellele olgu tähendatud, et selliste sortide aretustöö algas Jõgeval juba 7 a. eest. Praegu on pea kõikide seemnekartulina eksporditavate välismaiste sortide kohta olemas palju uusi värrasid, millised võivad 2—3 a. pärast asendada vanu. Enne tuleb neid aga katsetada Põhja-Eesti kehvelmuldadel, kus kartul ka kärnub kergesti. On täiesti kindel, et meie originaalsordid on endisist vähemalt saagi suhtes paremad ja osalt ka kärnakindlamad. On kavatsus neist mõnda juba eeloleval sügisel saata välismaale proovimiseks, katsetegemiseks, mille üle on välismaalasiga peetud läbirääkimisi. Kuid Jõgeval on senini seda tööd pidurdanud tublisti katsekeldri, tööruumi ja mõningate riistade puudumine.

Koostada seemnekartuli kasvatamise ja sortimise kohta eribrošüür. Seemnekartulikultuur nõuab põllumeestelt juba suuremat hoolt ja teatud määral ka asjatundmist. Praegu on paljudes taludes kartulikasvatus üldse veel õige algeline. Seemnekartuli kasvatamisel peab aga põllumees mõistma eraldada põllukasvava kartuli hulgast võõraid taimi ja tunda mõnda kartulihaigust (harilik- ja mustkärn, lehemädanik, mosaiiktõbi jne.). Samuti on vaja suuremat süvenemist nende kultuuri tehnikasse, eksportkartuli sortimisse jne., millega tavaliselt palju ei tegele keegi. Eriti on vaja tunda varajaste sortide kasvatamistehnikat, mida ei tunne isegi vilunud kartulikasvatajad. Brošüüri tuleb levitada tasuta, et ta oleks kättesaadav kõigile.

Seemnepõldude tunnustamise kohta panna kehtima kindlam kord. Senini toimetas seemnekartulipõldude tunnustamist E. Kartulikasvatamise Ühingu omal algatusel. Üksikuil korral on seda teos-

tanud ka E. Sordiparanduse Selts. Kuid teisis eksportmaits toimub see juba poolriiklike, isegi riiklike asutiste kaudu. Kui nüüd riik annab seemnekartulisaadetisile kaasa oma tunnistused sordiehtsuse, puhtuse, tervisliku seisukorra kohta, siis peab ta ka loomulikult ametlikult usaldama seemnepõldude tunnustamise kellegi kätte, sest eksportööri ladus ei saa riiklik kontroll enam kontrollida seemnekartuli puhtust ja tervislikku seisukorda, see peab toimuma juba suvel. Muidugi võib

sugugi hoolivat Eesti seemnekartuli heast nimest, kui aga ise saaks ajutiselt, kas või üheks korraks, teenida vähe rohkem. Nii on toodud oma tunnustatud seemnekartuli nime all ka tuttavate, naabrite tunnustamata kartuleid, kus võib leiduda paljugi võõraid sorte. Nagu teada, on iga seeme, ka kartuliseeme, ärilises mõttes väga õrn kaup, millega kergesti võib kaotada ostjaskonna usalduse. Kui meie tahame välismaal võita omale alalisi ostjaid, siis meie kaup peab loomulikult ole-

Eesti seemnekartul Itaalias

Vasakul: Eesti seemnest kasvatatud kartulipõld Kesk Itaalias. Kartulivagude vahelt on koristatud artišokk
Paremal: Aiapidaja Lõuna Itaalias, eesti seemnest kasvatatud kartulipõllul. Töölised käes kartuli kastmiskannud

riik selle töö läbiviimise edasi anda ühele või teisele organisatsioonile, aktsepteerides selle tunnustamistööd. Loomulikult peaks kartuli seemnepõldude tunnustamine jääma E. Kartulikasvatamise Ühingu kätte, kes seda on teostanud senini, kuid selleks on vaja ametlikku ettepanekut.

Kartuliseemnepõldude tunnustamise määrusi tuleb uuendada, võttes sisse nõudeid ka seemnekartulite kasvatajate kohta. Praegu kehtivad tunnustamismäärused koostati 6—7 a. eest; neid on E. K. Ühing hiljem täiendanud, tõstes nõudmisi I ja II kl. seemnepõldude kohta. Nüüd on vaja määrusi taas revideerida, kohandades neid järjest kasvavaile nõudmisile seemnekartuli kvaliteedi suhtes. Uue momendina tuleb võtta sisse ka nõudeid seemnekartulikasvatavate kohta. Tegelikult töö juures on selgunud, et üksikud kartulikasvatajad ei näi

ma laitmata headusega. Kuid siin võivad üksikud südametunnistusega isikud tekitada palju kahju. Seepärast peab seemnekartulikasvataja, kes teeb üldsusele kahju, kandma ka materiaalselt vastutust.

Edasi tuleb täiendada määrusi nõudega, et ühes majapidamises ei või mugulate suhtes kasvatada kahte sellist sorti, mis võivad kergesti minna segi, ka vastu peremehe tahtmist.

Meie seemnekartulile tuleb sihikindla tööga võita juurde järjest uusi turgu. Seemnekartuli turustamisel oleme 2—3 riigis jõudmas üle esimesist raskusist. Eksportfirmale on see küll maksunud tõhusaid summasid, kuid nüüd juba tuntakse seal ka Eesti seemnekartulit. On selge, et meie töö ei tohi piirduda nende väheste turgudega, vaid neid tuleb võita järjest juurde, sest mitmesugused ettenägemata põhjused (sõda) võivad sulgeda lühemaks või

pikemaks ajaks ühe või teise neist. Samuti tuleb siin pidada silmas asjaolu, et praegu on rahvusvaheline kaubandus vägagi paraliseeritud mitmesuguste takistustega, milliste mõju ulatub ka seemnekartulite turule (kliiring, kontingent), ehk siin küll langevad ära sisseveotollid. Mida vähem turge, seda enam annavad end tunda igasugused takistused. Seepärast on hädavajalik alata sissetöötamist uutel turgudel, ehkki see on seotud suuremate kuludega, sest mida rohkem turge, seda suuremad, avaramad on ka müügivõimalused.

Seega tuleb esimeses järjekorras arvesse Belgia ja Prantsuse turud Euroopas, kus nõutakse vaid kollasesisulisi sorte. Edasi väärivad suuremat tähelepanu Egiptuse ja Alžeeria turud Põhja-Aafrikas ning Brasiilia ja Uruguay L.-Ameerikas. Kõik nimetatud riigid vajavad suuremal arvul seemnekartulit, nii valge- kui ka kollasesisulisi.

Samal ajal ei tohi unustada ka vanu turge. Ka siin tuleb järjest kindlustada oma senini saavutatud positsioone, et teised võistlejad ei saaks meid kergesti lüüa välja.

Seoses sellega tekib küsimus, mida meil tuleks teha uute turgude võitmiseks. Esimeses järjekorras on vaja koostada heal paberil kokkuvõtlikud lendlehed ehk brošüürid hispaania, prantsuse ja inglise keeles, kus selgitatakse lühidalt meie seemnekartuli kvaliteedi paremusi võrreldes teiste eksportmaadega. Sellega rööbiti on tarvis saata vastavate maade teaduslikkudele asutistele ja katsejaamadele meie seemnekartuliproove uurimiseks ja katsetamiseks. Veel parem on, kui oleks võimalik anda ka ärimeestele seemnekartuliproove mõnikümmend kotti, et neid siis kotiviisi levitada tutvustamise sihiga kartulikasvatajate hulgas. Samuti tuleb pidada soovitavaks, et välismaa ärimehed ja eriteadlased kutsutaks külastama meie seemnekartulikasvatust.

Nii uute kui ka endiste seemnekartuliturgude kohta hankida pidevalt vajalikke andmeid. Kaugemal turgudel on vaid siis võimalik töötada edukalt, kui kohtadelt saadakse järjekindlalt õiget informatsiooni. On selge, et

igal turul sünnib alatasa teatud muudatusi, väiksemaid või suuremaid, mis võivad omakord ühel või teisel viisil mõjutada meie positsiooni seal. Muudatusi põhjustavad importmaade vastavad riiklikud korraldused, meiega võistlevate eksportmaade ärivõtted, ärimeeste trikid jne. Selle kohta peab saama pidevalt vajalikke teateid, et meie ei satuks ootamatult uute situatsioonide ette. Selle teostamiseks on vaja tõmmata kaasa meie konsulaarvõrku välismaal, kellele esitatakse E. Kartulikasvatamise Ühingu poolt vastavad küsimused. Samuti peab olema teatud määral kursis ka eksportmaade seemnekartuli kultuuri ja väljaveoga seosesolevate küsimustega.

Seemnekartuli ekspordi lubada kõigiti soliidseile äridele. Seemnekartuli kaubandus on väga õrn äri, mida ei või mingil tingimusel lubada iga eksportfirma hooleks, sest sel pinnal võivad tekkida väga ebameeldivad seisukorrad, mis võivad isegi saatuslikuks kujuneda meie seemnekartuli nimele ja ekspordile. Seepärast võib nende väljavedu usaldada vaid täiesti soliidseile äridele, kelledel on seltskonna usaldus.

Uute kaubanduslepingute sõlmimisel ja endiste täiendamisel tuleb Majandus- ja Välisministeeriumil tõsiselt arvestada ka seemnekartuli ekspordivõimalusi. Nagu teada, on seemnekartulite eksport meil praegu sissetöötamise ajajärgus, mille tähtsust ei mõisteta veel hinnata küllaldaselt. Nüüd on see asi võtnud juba reaalsema ilme, mispärast on kindlasti loota, et sellesse suhtuvad heatahtlikult ka meie riigi juhtivad organid, arvestades siin seemnekartuli ekspordivõimaluste suurenemist juba lähemas tulevikus.

Kuna meie seemnekartul importmais leidnud võrdlemisi lühikese aja jooksul tähelepanu ja hindamist, isegi kiitust ja selle kultuuriks on meil kõigiti soodsad tingimused, milliseid kohti on vähe maailmas, peaks meie ülimaks mureks olema selle soodsa konjunktuuri kiirem kasustamine.

B-769

36 514 i